

მოწოდება

ყოფილ საბჭოთა და აღმოსავლეთის ბლოკის ქვეყნებს სახელმწიფო არქივების ღიაობის უზრუნველყოფისათვის

ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტის (IDFI) ინიციატივითა და ღია საზოგადოების ბუდაპეშტის ფონდის მხარდაჭერით (OSI), 2017 წლიდან დაიწყო პროექტის – „არქივების ღიაობა ყოფილ საბჭოთა ქვეყნებში“ – განხორციელება. პროექტი მიზნად ისახავდა ამ ქვეყნებში საბჭოთა ტოტალიტარული წარსულის გადააზრებას, სახელმწიფო არქივების ღიაობის პრაქტიკული და სამართლებრივი ასპექტების შესწავლას, სახელმწიფო არქივების გამჭვირვალობის საერთაშორისო რეიტინგის შექმნას, ასევე საუკეთესო პრაქტიკის გამოვლენას პროექტში ჩართული ყველა ქვეყნის მაგალითზე. პროექტს მომდევნო წლებში (2019-2020) დაემატა აღმოსავლეთ და ცენტრალური ევროპის სახელმწიფოები და ჩამოყალიბდა ღია არქივების პლატფორმა 18 ქვეყნის ჩართულობით. შესაბამისად, პროექტი მოიცავს ქვეყნებს, რომელთაც მეოცე საუკუნის ტოტალიტარული სახელმწიფო სოციალიზმი გამოიარეს ან მსგავსი გამოცდილებიდან - დემოკრატიისკენ გარდამავალ პროცესში იმყოფებიან.

პროექტის ფარგლებში შეიქმნა ონლაინ პლატფორმა – www.open-archives.org, რომლის საშუალებითაც შესაძლებელია პროექტის მეთოდოლოგიის, ჩართული ორგანიზაციების, საარქივო ღიაობის რეიტინგისა და სხვა ინფორმაციული მასალის გაცნობა.

არქივების გამჭვირვალობა და დაინტერესებულ პირთათვის ღიაობა ყველა ქვეყანაში მნიშვნელოვანი საკითხია ისტორიის შესწავლის თვალსაზრისით. ხოლო ბოლოდროინდელმა მოვლენებმა მსოფლიოს განსაკუთრებით ნათლად დაანახა ისტორიის მნიშვნელობა იმ ქვეყნებისთვის, რომლებსაც ტოტალიტარული რეჟიმის პირობებში ცხოვრების გამოცდილება აქვთ. ასეთი ქვეყნების ისტორიული ნარატივი ხშირად ხდება მანიპულაციისა და აგრესიის ლეგიტიმაციის იარაღი.

2021 წლის 28 დეკემბერს რუსეთის ფედერაციის უზენაესმა სასამართლომ, უახლესი წარსულის კვლევითი ცენტრის, საზოგადოება “საერთაშორისო მემორიალის” ლიკვიდაციის გადაწყვეტილება მიიღო. ისტორიისა და მიმდინარე მოვლენების სახელმწიფო ვერსიისგან განსხვავებულად წარმოჩენისთვის ქვეყანაში გათვალისწინებულია გაუგონარი სასჯელის ზომები - მრავალწლიანი პატიმრობის ჩათვლით. ამ და სხვა ქმედებებით, თანამედროვე რუსეთის ფედერაცია უბრუნდება ტოტალიტარული სახელმწიფოს მეთოდებს და ეწევა განსხვავებულად მოაზროვნე ადამიანებისა და ორგანიზაციების წინააღმდეგ ძალმომრეობას, უკანონო დევნასა და რეპრესიებს.

საბჭოთა წარსულის გადააზრების მნიშვნელობა ნათლად აჩვენა უკრაინაში დაწყებულმა ომმა. ვლადიმერ პუტინის 23 თებერვლის ვრცელ მიმართვაში ტენდენციურად და დამახინჯებულად იყო წარმოჩენილი უკრაინის ისტორია, განდიდებული იყო საბჭოთა ტოტალიტარული სახელმწიფო და უგულბელყოფილი მის მიერ კაცობრიობის, მათ შორის უკრაინელი ხალხის წინააღმდეგ ჩადენილი დანაშაულები. ამ შემთხვევაში კრემლის მიერ უკრაინის ისტორიის ინსტრუმენტალიზაციისა და პროპაგანდის გამოყენების ხარისხი უპრეცედენტო აღმოჩნდა.

უკრაინა ერთ-ერთი მოწინავე ქვეყანაა პოსტსაბჭოთა სივრცეში არქივების ღიაობის კუთხით. 2014 წლის „ღირსების რევოლუციის“ შემდეგ განხორციელდა საარქივო რეფორმა, რომელმაც ქვეყანაში არქივების გამჭვირვალობის ძალიან მაღალი სტანდარტი დაამკვიდრა. ამასთანავე, შეიქმნა არაერთი წიგნი, სტატია, კვლევა, ინტერაქტიული თუ ვიზუალურ-გამომსახველობითი პროდუქტი საბჭოთა წარსულის შესახებ. შესაბამისად, ბოლო წლებში უკრაინაში საბჭოთა წარსული გადააზრების დონე გაცილებით ამაღლდა.

დღეს უკრაინელი ერი უპრეცედენტო ერთიანობითა და სულისკვეთებით სცემს პასუხს არა მარტო თანამედროვე რუსეთის ფედერაციის აგრესიას, არამედ მკაფიოდ გამოხატავს საკუთარ პოზიციას ნეობოლშევიკური/ ნეოსაბჭოთა იმპერიის აღდგენის წინააღმდეგ. მიგვაჩნია, რომ უკრაინელი ხალხის მხრიდან გამოვლენილი ერთობა ვერ მიიღწეოდა საბჭოთა წარსულის მართებულად გადააზრების გარეშე. ამ საქმეში საარქივო ღიაობას ერთ-ერთი მთავარი ადგილი უკავია.

ღია არქივების პლატფორმა და ხელმომწერი ორგანიზაციები, პირველ რიგში, სოლიდარობას უცხადებენ უკრაინას! ასევე მოუწოდებენ პოსტსაბჭოთა და აღმოსავლეთის ბლოკის ქვეყნების მთავრობებს და სახელმწიფო საარქივო დაწესებულებებს:

- უზრუნველყონ არქივების მაქსიმალური გამჭვირვალობის სტანდარტის ამაღლება და საუკეთესო სამართლებრივი პრაქტიკის დამკვიდრება;
- შეამცირონ მკვლევრებისთვის არსებული ბარიერები საარქივო მასალაზე ხელმისაწვდომობის თვალსაზრისით;

ღია არქივების პლატფორმა მხარს დაუჭერს არქივების ღიაობისკენ მიმართულ სხვადასხვა აქტივობას შემდეგი საშუალებებით:

- პოსტსაბჭოთა და პოსტსოციალისტურ ქვეყნებში საუკეთესო პრაქტიკის დამკვიდრებისთვის შესაბამისი რეკომენდაციების შემუშავებით და ცვლილებების პროცესში ექსპერტული დახმარების უზრუნველყოფით;
- სხვადასხვა ქვეყანასა და ექსპერტს შორის ინფორმაციისა და პრაქტიკული მაგალითების მიმოცვლისთვის კომუნიკაციის უზრუნველყოფით;
- არქივების ღიაობისკენ მიმართული ნებისმიერი სახელმწიფო თუ სამოქალაქო იდეის აქტიური მხარდაჭერითა და პოპულარიზაციით.

ხელმომწერები:

1. ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი (IDFI)
2. ტომას ველსფორდი, ისტორიკოსი, ლონდონი

3. ტიმოთი ბლაუველთი, საბჭოთა და პოსტ-საბჭოთა კვლევების პროფესორი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი
4. ოლივერ რაისნერი, ევროპის და კავკასიის კვლევების დოქტორი, სრული პროფესორი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი
5. ელმირა ნოგოიბაევა, მკვლევარი, სადისკუსიო პლატფორმა Esimde, ყირგიზეთი
6. ჰარისონ კინგი, UC ბერკლი, აშშ
7. ალექსანდრ მორისონი, ისტორიის მკვლევარი, New College, ოქსფორდი, დიდი ბრიტანეთი
8. პროფესორი ჰუბერტუს იანი, პროფესორი, კემბრიჯის უნივერსიტეტი, დიდი ბრიტანეთი
9. მაიკ ბოუდენი, მკვლევარი, ლიდსის უნივერსიტეტი, დიდი ბრიტანეთი
10. რებეკა რუთ გოულდი, პროფესორი, ბირმინგემის უნივერსიტეტი, დიდი ბრიტანეთი
11. ნატალია ვ. პარკერი (ნატაშა), მკვლევარი, SSEES, ლონდონის საუნივერსიტეტო კოლეჯი, დიდი ბრიტანეთი
12. პროფესორი კატრიონა კელი, პროფესორი, Trinity College, კემბრიჯის უნივერსიტეტი; ბრიტანეთის აკადემია, დიდი ბრიტანეთი
13. სტივენ ბარნსი, ასოცირებული პროფესორი, ჯორჯ მეისონის უნივერსიტეტი, აშშ
14. როჯერ ბარტლეთი, ემერიტუსი, ლონდონის საუნივერსიტეტო კოლეჯი, დიდი ბრიტანეთი
15. ფატიმახონ აჰმედოვა, მკვლევარი, MPRA (მიუნხენის პირადი RePEc არქივი), გერმანია
16. არტემ კუტლოვსკი, ადვოკატი, სამართლებრივი ინიციატივების მხარდაჭერის ცენტრი, საქართველო

Statement

Call on the countries of the former Soviet Union and the Eastern Bloc to ensure the openness of state archives

In 2017, the Institute for Development of Freedom of Information (IDFI), with the support of the Budapest Foundation for Open Society (OSI), launched a project entitled 'Open Archives in the Former Soviet Union'. The project aimed to understand the Soviet totalitarian past in the former Soviet Union by studying the practical and legal aspects of openness of state archives, establishing and advocating for international transparency in state archives, and establishing best practices in all countries involved in the project. Subsequently, in 2019-2020, the scope of the project was expanded to include 18 Eastern and Central European countries. The project presently thus extends across a range of countries that are transitioning, or have transitioned, from the experience of 20th-century totalitarian state socialism.

Part of the project saw the establishment of an online platform - www.open-archives.org - which allows one to get acquainted with the project methodology, organizations involved, archival openness ratings and other information materials.

The transparency and openness of archives is an important issue for those who are interested in the study of history in various countries. Recent events have shown the importance of the history of the countries that have gone through a totalitarian regime. Attempts to control and define the historical narrative of such countries often becomes a tool for legitimizing manipulation and aggression.

The importance of understanding the Soviet past is clearly demonstrated by the war that is now raging in Ukraine. Vladimir Putin's extensive statement on February 23 presented the history of Ukraine in a biased and distorted way, glorifying the Soviet totalitarian state and ignoring its own record of crimes against humanity directed at the Ukrainian people. As it has repeatedly done before, but now on a larger scale than ever, the Kremlin is presently manipulating historical narrative in order to justify its own acts of aggression.

On December 28, 2021, the Supreme Court of the Russian Federation ruled to close down the International Memorial Society - the research center of modern and contemporary history. For presenting the history and constructing the current events differently from the state's official version, there are strict and unprecedented measures in the country - including many years of imprisonment. Through these and other actions, the modern Russian Federation reverts to the methods of the totalitarian state and engages in violence, illegal persecution and repressions against freethinker and non-conformist individuals and organizations.

Ukraine has been a vigorous promoter of archival openness in the post-Soviet space. After the 2014 "Revolution of Dignity", an archival reform was carried out, which established a very high standard of transparency of archives in the country. In addition, numerous books, articles, and interactive and/or visual-representational materials about the Soviet past have been created. Consequently, the level of understanding of the Soviet past in Ukraine has increased considerably in recent years.

Today, the Ukrainian nation, with unprecedented unity and spirit, is not only defending itself against the aggression of the modern Russian Federation, but is taking the lead in resisting the

establishment of a neo-tsarist / neo-Bolshevik / neo-Soviet empire. One of the sources of this remarkable solidarity and vigor is the Ukrainian people's open, discursive engagement with its Soviet past - an engagement enabled in large part by the country's commitment to archival openness.

The Open Archives Platform and the signatory organizations hereby express their solidarity with Ukraine and also call on the governments and state archival institutions of the post-Soviet and Eastern bloc countries:

- **To ensure the establishment of a maximum transparency standard and best legal practices for archives.**
- **To reduce barriers for researchers in the process of working on topics of interest to them in archives.**

In turn, the Open Archives platform will support various areas related to archive openness, through the following means:

- **Developing relevant recommendations for establishing best practices in the post-Soviet and post-socialist country and providing expert assistance in the process of change.**
- **Providing communication for the exchange of information and practical examples between different countries and experts.**
- **With the active support and promotion of any state or civic idea aimed at opening archives.**

Signatories:

1. Institute for Development of Freedom of Information (IDFI)
2. Thomas Welsford, Historian, London
3. Timothy Blauvelt, Professor of Soviet and Post-Soviet Studies, Ilia State University, Tbilisi
4. Oliver Reisner, European & Caucasus Studies, Dr. phil., full professor, Ilia State University, Tbilisi
5. Elmira Nogoibaeva, Discussion platform Esimde, Kyrgyzstan
6. Harrison King, UC Berkeley, US
7. Alexander Morrison, Fellow & Tutor in History, New College, Oxford, UK
8. Hubertus Jahn, Professor, University of Cambridge, UK
9. Mike Bowden, University of Leeds, UK
10. Rebecca Ruth Gould, Professor specializing in the Caucasus, University of Birmingham, UK
11. Natalia V. Parker (Natasha), Researcher, SSEES, University College London, UK
12. Catriona Kelly, Professor, Trinity College, University of Cambridge; British Academy, UK
13. Steven Barnes, Associate Professor of Russian History, George Mason University, US
14. Roger Bartlett, Emeritus, University College London, UK

15. Fatimakhon Ahmedova, Researcher, MPRA (Munich Personal RePEc ARchive).
Germany
16. Artem Kutlovskii, Lawyer, Legal Initiatives Support Centre, Georgia

Обращение

к странам бывшего Советского Союза и Восточного блока по поводу обеспечения открытости государственных архивов

По инициативе Института развития свободы информации (IDFI) и при поддержке фонда «Открытое общество. Будапешт» (OSI) с 2017 года началось осуществление проекта «Открытость архивов в странах бывшего Советского Союза». Целями проекта были: переосмысление тоталитарного прошлого в этих странах, изучение практических и правовых аспектов открытости государственных архивов, создание международного рейтинга прозрачности государственных архивов, а также выявление наилучших практик на примере всех стран, участвовавших в проекте.

В последующие годы (2019-2020) к проекту подключились государства Восточной и Центральной Европы, и при участии 18 стран была создана платформа *открытых архивов*. Соответственно проект включает страны, в XX веке испытывавшие на себе социализм тоталитарных государств либо находящиеся в переходном процессе на пути преобразования от подобного опыта к демократии.

В рамках проекта была разработана онлайн-платформа www.open-archives.org, с помощью которой представилась возможность знакомиться с методологией проекта, вовлеченными в проект организациями, рейтингами открытости архивов и другими информационными материалами.

Прозрачность архивов и их открытость для заинтересованных лиц представляют собой весьма важный вопрос с точки зрения изучения истории во всех странах. А события последнего времени особенно отчетливо продемонстрировали миру важность исторической науки для стран, имеющих опыт жизни в условиях тоталитарных режимов. Исторический нарратив в таких странах зачастую становится орудием манипуляций и легитимации агрессии.

28 декабря 2021 года Верховный суд Российской Федерации принял решение о ликвидации центра исследования новейшей истории – Общества «Международный мемориал». В отношении представления исторических и текущих событий с точки зрения, отличающейся от навязанной государством позиции были введены беспрецедентные меры наказания, включающие помимо прочих лишение свободы сроком до 15 лет. Прибегая к подобным действиям, современная Российская Федерация возвращается к методам тоталитарного

государства и идет по пути репрессий произвола, насилия и целенаправленной травли против инакомыслящих людей, а также организаций, транслирующих точки зрения, отличные от официальной.

Важность переосмысления советского прошлого стала особенно очевидна в свете начавшейся в Украине войны. В пространном обращении Владимира Путина, сделанного им 23 февраля, история Украины была представлена тенденциозно и искаженно, было возвеличено тоталитарное советское государство, а его преступления против человечества в целом и украинского народа в частности проигнорированы. В данном случае инструментализация Кремлем истории Украины и степень использования пропаганды приняли беспрецедентные масштабы.

Украина – одна из передовых стран постсоветского пространства с точки зрения открытости архивов. После «Революции достоинства» 2014 года в Украине была проведена реформа архивов, которая внедрила в стране чрезвычайно высокие стандарты прозрачности архивов. При этом было опубликовано множество книг, статей, исследований, интерактивных и визуальных материалов о советском прошлом. Соответственно в последние годы в Украине весьма повысился уровень переосмысления советского прошлого.

Сегодня украинский народ, охваченный беспрецедентным единством и проникнутый национальным духом, не только отвечает на агрессию современной Российской Федерации, но и выражает собственную четкую позицию против возрождения необольшевицкой и несоветской империи. Мы считаем, что единство украинского народа не могло быть достигнуто без верного переосмысления советского прошлого. Открытость архивов играет одну из важнейших ролей в этом деле.

Платформа *открытых архивов* и подписавшиеся под обращением организации в первую очередь заявляют о своей солидарности с Украиной! А также призывают правительства и государственные архивные учреждения постсоветских государств и стран Восточного блока:

- **Обеспечить повышение стандарта максимальной прозрачности архивов и внедрение наилучших правовых практик;**
- **Понизить для исследователей барьеры доступности к архивным материалам.**

Платформа *открытых архивов* поддержит различные активности, направленные на открытость архивов, следующими средствами:

- **Разработка соответствующих рекомендаций для внедрения наилучших практик в постсоветских и постсоциалистических странах, а также обеспечение экспертной помощи в процессе осуществления изменений;**
- **обеспечение коммуникации для свободного обмена информацией и практическими примерами между разными странами и экспертами;**

- **активная поддержка и популяризация любых государственных или гражданских идей, направленных на обеспечение открытости архивов.**

Подписанты:

1. Институт развития свободы информации
2. Томас Велсфорд, историк, Лондон
3. Тимоти Блаувельт, профессор советских и постсоветских исследований, Государственный университет Ильи, Тбилиси
4. Оливер Райснер, европейские и кавказские исследования, доктор, профессор, Государственный университет Ильи, Тбилиси
5. Эльмира Ногойбаева, исследователь, Дискуссионная платформа Эсимде, Кыргызстан
6. Харрисон Кинг, Калифорнийский университет в Беркли, США
7. Александр Моррисон, научный сотрудник и преподаватель истории, Новый колледж, Оксфорд, Великобритания.
8. Хубертус Ян, профессор Кембриджского университета, Великобритания
9. Майк Боуден, Университет Лидса, Великобритания
10. Ребекка Рут Гулд, профессор, специализирующийся на Кавказе, Бирмингемский университет, Великобритания.
11. Наталья В. Паркер (Наташа), исследователь, SSEES, Университетский колледж Лондона, Великобритания.
12. Катриона Келли, профессор Тринити-колледжа Кембриджского университета; Британская академия, Великобритания
13. Стивен Барнс, доцент кафедры истории России, Университет Джорджа Мейсона, США.
14. Роджер Бартлетт, Эмеритус Университетского колледжа Лондона, Великобритания.
15. Фатимахон Ахмедова, исследователь, MPRA (Мюнхенский персональный архив RePEc), Германия
16. Артем Кутловский, Юрист, Центр поддержки правовых инициатив, Грузия